

‘Bijzondere’ ganzen in het Leekstermeer-gebied in 1972-92

Peter Venema

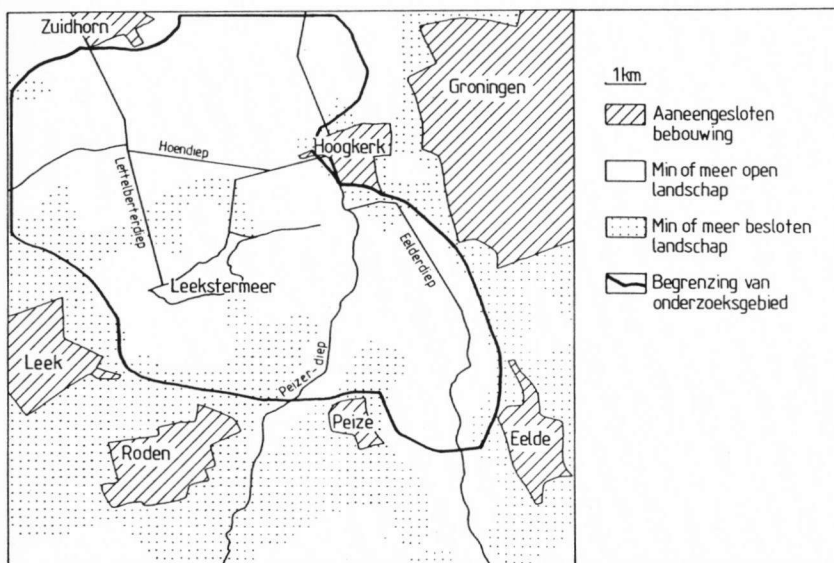
Als aanvulling op eerdere artikels over algemene ganzen en de Nijlgans wordt hier een overzicht gegeven van het voorkomen, aantalsverloop in het seizoen, groeps grootte en de status van schaarsere ganzensoorten in het Leekstermeergebied (in 1971/72-1991/92).

Het Leekstermeergebied is een ganzenpleisterplaats van internationaal belang. Jaarlijks komen er tienduizenden ganzen overwinteren. Met name de Kolgans *Anser albifrons* en Rietgans *Anser fabalis* zijn hier van oudsher aanwezig. Het voorkomen van deze twee soorten is vrij uitgebreid beschreven in voorgaande publikaties (Sikkema 1974, Niezen & Venema 1983, Venema 1989a, 1989b). De Nijlgans *Alopochen aegyptiacus* kwam aan bod in een overzicht van de populatieontwikkeling van deze soort in Drenthe in 1980-91 (Venema 1992). Andere soorten die in het gebied pleisteren bleven vanwege hun relatief schaarse voorkomen onderbelicht in de genoemde publikaties. Dit artikel geeft voor tien "bijzondere" soorten een overzicht van de aantallen, verspreiding en seizoenspatronen uit de periode 1972-92. In het licht van de Leekstermeergegevens wordt tevens de Drentse status van deze tien soorten besproken en waar nodig herzien.

Gebied

Ganzen foerageren in het Leekstermeergebied overwegend op de graslanden tussen de plaatsen Leek, Roden, Peize, Eelde, Groningen, Hoogkerk, Aduard en Zuidhorn (figuur 1). Akkers komen hier vrijwel niet voor. In 1972-80 was het voorkomen van de ganzen, en daarmee het onderzoeksgebied, beperkt tot het gebied ten zuiden van de lijn Hoogkerk-Leek. Vanaf 1981 is met het uitdijen van het foerageergebied waarin de ganzen pleisteren ook de grens van het onderzochte gebied naar het noorden verschoven. De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied omvat thans c. 10.000 ha. Hiervan wordt ongeveer 3500 ha geregeld door ganzen begraasd. Binnen het onderzoeksgebied is de landschappelijke hoofdstructuur in belangrijke mate bepalend voor het wel of niet geregeld foerageren van ganzen. Ze prefereren een min of meer open landschapstructuur en mijden bebouwing en meer besloten gebiedsdelen.

Figuur 1. Ligging en begrenzing van het onderzoeksgebied.
Outline of the study area in northern Drenthe.

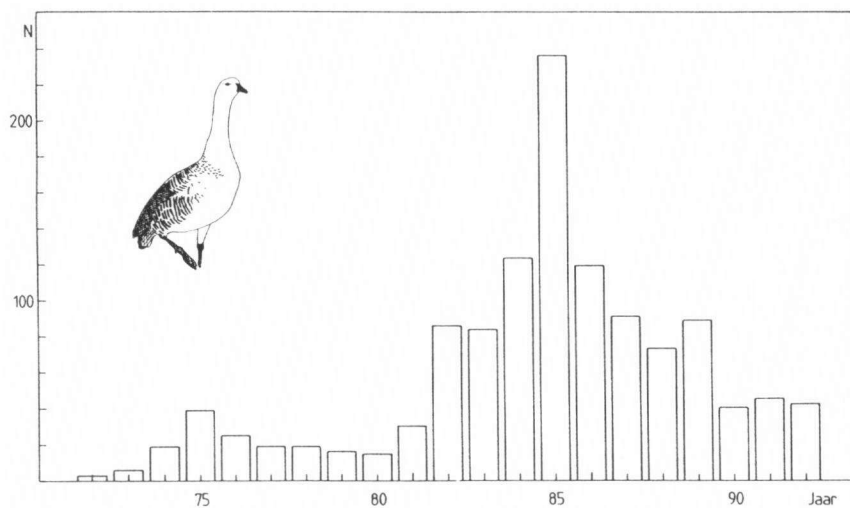
Methode

Waarnemingen van "bijzondere" ganzen zijn de oogst van speciaal op ganzen gericht veldonderzoek (in 1981-92) en van toevallige waarnemingen in het Leekstermeergebied (1972-92). Vogelaars zijn gemotiveerd om waarnemingen van minder algemene soorten te noteren. Dit heeft als voordeel dat ook niet-systematisch verzameld materiaal een relatief volledig beeld van het voorkomen schetst.

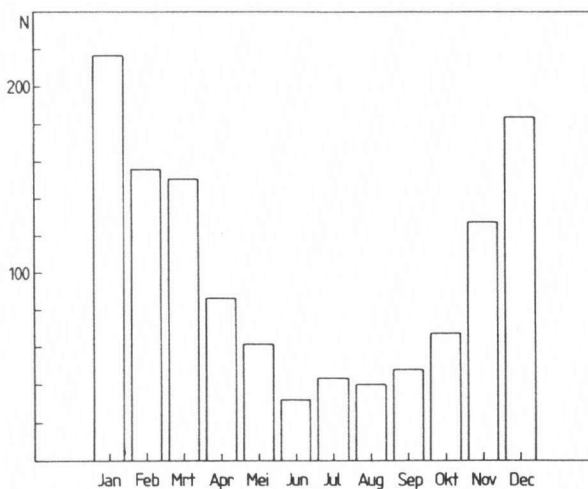
De methode van het systematische ganzenonderzoek sinds 1981 berust op integrale gebiedstelling en kartering. Een uitgebreide bespreking van de werkwijze wordt gegeven in Niezen & Venema (1983) en Venema (1989b).

In 1972-92 zijn er 1200 bezoeken aan het gebied gebracht waarvan de meeste na 1980 (figuur 2). Het totaal aantal bezoeken in de periode november-maart is aanmerkelijk hoger dan in de rest van het jaar (figuur 3). Het gebied ten noorden van de lijn Hoogkerk-Leek is in de periode april-oktober incidenteel bezocht. Naar verwachting is dit laatste niet of nauwelijks van invloed op de resultaten omdat de kans op pleisterende ganzen in deze periode gering is.

Bij het bewerken van alle beschikbare waarnemingen zijn gegevens waarover twijfel bestaat (determinaties en/of aantalsschattingen) geschrapt uit het bestand. Veel waarnemingen die buiten het kader van het systematische ganzenonderzoek werden verzameld, zijn

Figuur 2. Aantal bezoeken aan het Leekstermeergebied in 1972-92.
Number of visits to the study area in 1972-92.

Figuur 3. Maandelijks aantal bezoeken aan het Leekstermeergebied in 1972-92.
Number of visits per month to the study area in 1972-92.

onvolledig voor wat betreft de aantallen. Om de invloed van ondertelling en onvolledige tellingen te reduceren, is ten behoeve van dit artikel per soort voor ieder jaar alleen het maximum-aantal per decade gebruikt om het gemiddelde per decade te berekenen. Om dezelfde reden wordt het verspreidingsbeeld weergegeven als maximum per kilometerhok. Van de meest bijzondere soorten zijn in dit artikel alle waarnemingen opgenomen, met vermelding van datum, aantal, plaats en km-hok.

Resultaten

In een voorgaande publikatie (Venema 1989b, pag. 97-102) is een overzicht opgenomen van seizoensmaxima per soort in 1971-85. Inmiddels is gebleken dat dit overzicht voor de "bijzondere" soorten niet steeds klopt. Daarom wordt in tabel 1 een nieuw overzicht gegeven van seizoensmaxima in de periode 1971/72 tot 1991/92.

Tabel 1. Seizoensmaxima van vier ganzensoorten in het Leekstermeergebied in 1971-92.
Maximum number of four species of geese in the Leekstermeer area in North-Drenthe in 1971-92.

Winter	Kleine Rietgans <i>Anser brachyrhynchus</i>	Grauwe Gans <i>A. anser</i>	Canadese Gans <i>Branta canadensis</i>	Brandgans <i>B. leucopsis</i>
1971/72	-	-	-	1
1972/73	11	1	-	-
1973/74	-	8	1	3
1974/75	-	16	-	-
1975/76	-	20	-	15
1976/77	-	30	-	-
1977/78	50	20	-	10
1978/79	-	12	3	200
1979/80	11	2	-	100
1980/81	23	14	-	600
1981/82	66	35	9	750
1982/83	20	181	-	300
1983/84	2	10	-	100
1984/85	113	50	1	295
1985/86	10	41	10	500
1986/87	81	69	61	670
1987/88	50	12	-	700
1988/89	12	6	-	800
1989/90	4	22	-	340
1990/91	36	25	5	1028
1991/92	7	24	6	4304

Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*

Verleden en status: Vóór 1980 is de Kleine Rietgans vier keer in het gebied waargenomen, met een maximum van 50 exemplaren op 18 februari 1978. De waarnemingen uit deze periode beperkten zich tot de directe omgeving van het Leekstermeer. Vanaf 1980 zijn Kleine Rietganzen iedere winter opgemerkt (in totaal 105 waarnemingen), met een maxi-

mun van 113 vogels op 6 februari 1985. De status "wintergast in klein aantal" in 'Vogels van Drenthe' (van Dijk & van Os 1982) lijkt nog steeds van toepassing.

Seizoenspatroon: Figuur 4 geeft een beeld van het seizoenspatroon in het Leekstermeergebied. Van jaar op jaar zijn er grote verschillen mogelijk. Het wintervoorkomen lijkt te zijn opgesplitst in twee periodes; van half november tot half januari en van half januari tot eind maart. Deze periodes vertonen een sterke overeenkomst met aantalspieken van de Kolgans in het gebied (Venema 1989b) en duiden daarmee op gezamenlijke trek van Kleine Rietganzen en Kolganzen. De splitsing in twee periodes past goed in het beeld van Kleine Rietganzen in Friesland waar de soort midden in de winter geregeld tijdelijk afwezig is (SOVON 1987). Buiten de periode november-maart is de Kleine Rietgans in het Leekstermeergebied slechts één keer opgemerkt: twee exemplaren op 20 mei 1978.

Verspreiding: De verspreiding van Kleine Rietganzen in het gebied is in november beperkt tot vier kilometer-hokken en neemt in de loop van de winter toe tot een maximum van 20 km-hokken in februari (figuur 5). In maart loopt de verspreiding sterk terug. Kleine Rietganzen die in het Leekstermeergebied pleisteren foerageren in nagenoeg het gehele onderzoeksgebied, al zijn de aantallen per km-hok gering (figuur 6).

Groeps grootte: De gemiddelde grootte van 109 groepen pleisterende Kleine Rietganzen in het gebied is negen exemplaren (SD=15.7). Dit is aanzienlijk minder dan het gemiddelde van 79.6 exemplaren voor overtrekkende dieren in 1977-85 (Venema 1989b).

De meeste pleisterende Kleine Rietganzen zijn waargenomen in groepen van 1-5 ex. (66%), en veel minder in groepen van 6-10 ex. (11%), 11-25 ex. (16%), 26-50 ex. (4%), 51-100 ex. (2%), en groepen van meer dan 100 ex. (1%). De grootste groep bestond uit 110 exemplaren. Deze frequentieverdeling wijkt sterk af van de overtrekkende groepen. Trekkende groepen Kleine Rietganzen van 1-25 ex. omvatten in Noord-Drenthe bijvoorbeeld slechts 11% van het totaal en de meeste overtrekkende groepen (37%) telden hier 50-100 ex. (Venema 1989b).

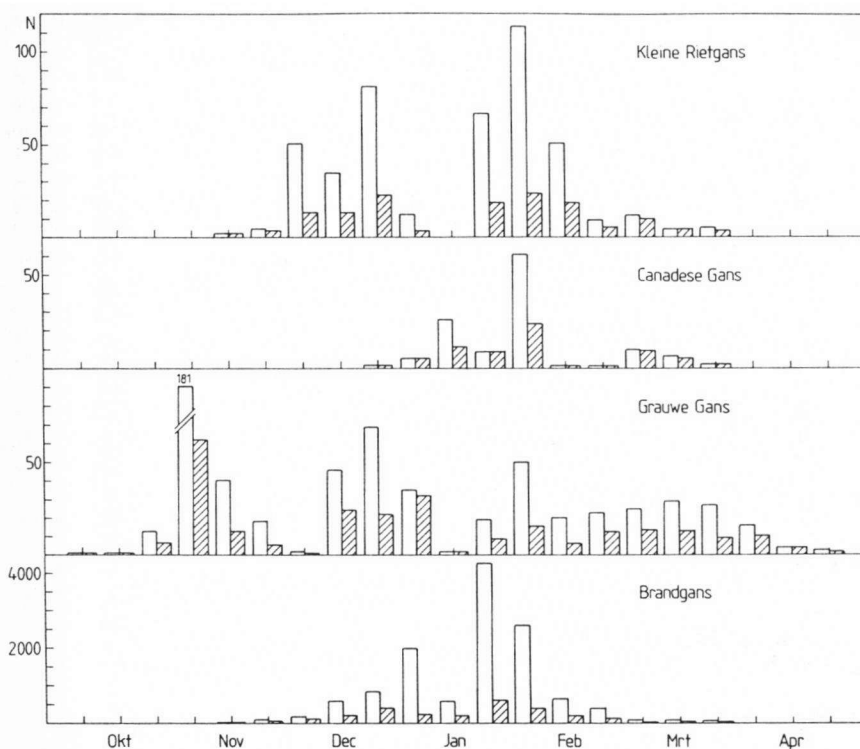
Dwerggans Anser erythropus

Verleden en status: De Dwerggans is vóór 1980 één keer in het gebied waargenomen, op 18 februari 1978 één exemplaar. Vanaf 1980 zijn vijf waarnemingen bekend die telkens betrekking hebben op één exemplaar. De status "dwaalgast", zoals voor Drenthe is gedefinieerd (van Dijk & van Os 1982), kan worden vervangen door "onregelmatige gast".

Voorkomen: Het voorkomen bij het Leekstermeer past binnen de algehele situatie in Nederland (SOVON 1987) en komt overeen met de periode waarin in het verleden Dwergganzen in Drenthe zijn gezien (van Dijk & van Os 1982).

Het is waarschijnlijk dat Dwergganzen in grote groepen Kolganzen geregeld over het hoofd worden gezien en een ruimere verspreiding hebben dan thans bekend is. In twee gevallen betrof een waarneming wellicht hetzelfde individu: 3 januari en 23 februari 1990 en voorts 6 en 24 december 1991. Alle Dwergganzen verbleven tussen groepen Kolganzen. De waarnemingen zijn:

18/02/78 1 ex.	de Bolmert	07-52-31
16/01/80 1 ex. overvliegend	Nienoord	07-51-43
03/01/90 1 ad	de Bolmert	07-52-41
23/02/90 1 ad	de Bolmert	07-52-41
06/12/91 1 ad	Matsloot	07-52-23
24/12/91 1 ad	Matsloot	07-52-xx

Figuur 4. Maximum en gemiddeld (gearceerd) aantal exemplaren per decade in het Leekstermeergebied van vier soorten ganzen in 1972-92.
 Maximum and mean (hatched) number of birds per decade in the survey area in 1972-92. From top to bottom: *Anser brachyrhynchus*, *Branta canadensis*, *A. anser* and *B. leucopsis*.

Grauwe Gans *Anser anser*

Verleden en status: Vóór 1980 is de Grauwe Gans 18 keer in het gebied aangetroffen, met een maximum van 30 exemplaren op 2 januari 1977. Gezien de regelmaat in het voorkomen tussen 1972 en 1980 hangt het beperkte aantal waarnemingen waarschijnlijk samen met de onderzoeksintensiteit. Vanaf 1980 zijn Grauwe Ganzen in het Leekstermeergebied een jaarlijkse gast gebleven met in totaal 137 waarnemingen. Het maximum aantal op één dag aangetroffen Grauwe Ganzen bedroeg 181 exemplaren op 2 november 1982. Op basis van de gegevens uit het Leekstermeergebied is de Drentse status "wintergast in klein aantal" (van Dijk & van Os 1982) nog steeds juist.

Seizoenspatronen: Het voorkomen van de Grauwe Gans in de maanden oktober tot en met april wordt geschetst in figuur 4. Buiten deze periode is de soort in mei, augustus en

september in totaal zeven keer opgemerkt, met een maximum van zes exemplaren. De waarnemingen uit mei betroffen een wellicht aangeschoten exemplaar.

De aantallen zijn in december en januari naar gelang de weersomstandigheden sterk wisselend maar nooit groter dan 50 tot 70 exemplaren. Meldingen van 100 tot 500 Grauwe Ganzen uit deze periode berusten waarschijnlijk op determinatiefouten. In februari en maart zijn de aantallen kleiner, maar is het voorkomen regelmatig. De Leekstermeergegevens vertonen weinig overeenkomst met het aantalsverloop voor Groningen, Drenthe en Nederland (van den Brink *et al.* 1992, van Dijk & van Os 1982, SOVON 1987).

Verspreiding: Grauwe Ganzen zijn in de periode oktober-januari aangetroffen in één tot zes km-hokken per maand (figuur 5). In februari en maart is de verspreiding in het Leekstermeergebied veel ruimer, tot maximaal 18 hokken in maart. In april zijn foeragerende Grauwe Ganzen nog maar in vier km-hokken gezien.

Uit de presentie per km-hok komt de Grauwe Gans naar voren als een soort die vooral tijdens de voorjaartrek in het gebied een tussenstop maakt.

De verspreiding (figuur 6) laat een zwaartepunt zien in de directe omgeving van het Leekstermeer en de polders ten oosten daarvan. Het voorkomen in het noordelijke deel van het gebied kan ten gevolge van de onderzoeksintensiteit onderbelicht zijn gebleven.

Groepsgrootte: Van 155 groepen pleisterende Grauwe Ganzen bedroeg de gemiddelde groepsgrootte 8.5 exemplaren ($SD=12.8$). Dit is minder dan het gemiddelde van 25 exemplaren voor overtrekkende groepen in Drenthe (van Dijk & van Os 1982) en het gemiddelde van 32.6 exemplaren voor overtrekkende groepen in Noord-Drenthe en de veenkolonien (Venema 1989b). Pleisterende Grauwe Ganzen zijn in het gebied vooral gezien in groepen van 1-10 ex. (74%) en minder in groepen van 11-25 ex. (20%), 26-50 ex. (5%) en 51-100 ex. (1%). De grootste groep omvatte 90 exemplaren. Vergeleken met overtrekkende Grauwe Ganzen zijn de pleisterende groepen in het Leekstermeergebied klein. Van 183 overtrekkende groepen in Noord-Drenthe en de veenkolonien (in 1977-85) omvatte de klasse van 1-10 ex. bijvoorbeeld 30% van het totaal (Venema 1989b).

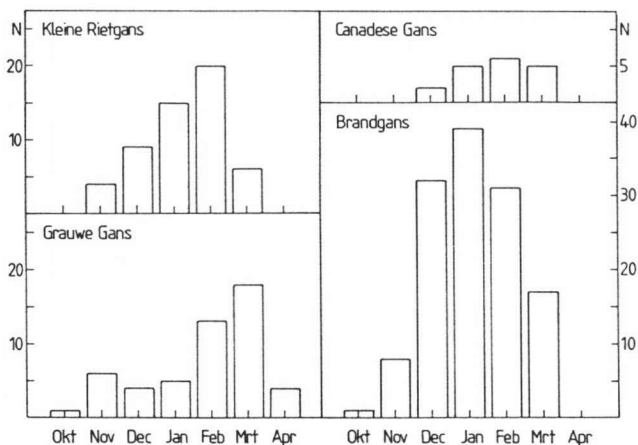
Bijzonderheden: In 1983 heeft de Grauwe Gans in het gebied een broedpoging ondernomen; dit nest werd helaas verstoord (Venema 1989b).

Indische Gans *Anser indicus*

Verleden en status: Van de Indische Gans zijn uit de periode vóór 1980 geen waarnemingen uit het gebied bekend. Vanaf 1980 is de soort vijf keer waargenomen, waarbij telkens niet meer dan één vogel betrokken was. Gezien de waarnemingen elders in Drenthe zijn gedaan (van Dijk 1982) is de status "dwaalgast" (van Dijk & van Os 1982) voor Drenthe niet langer actueel. Ze dient te worden vervangen door "onregelmatige gast".

Voorkomen: De Indische Gans is waargenomen tussen 25 december en 4 februari. Deze periode komt overeen met die waarin deze soort in Nederland het meest wordt opgemerkt (SOVON 1987). Vanwege de opvallende verschijning zal het voorkomen in het Leekstermeergebied weinig afwijken van de bekende gegevens. Opgemerkt moet worden dat onervaren waarnemers soms verwilderde Zwaangansen *Anser cygnoides* met de Indische Gans verwisselen. Zowel de waarnemingen uit 1983 als uit 1985 hebben betrekking op één individu dat in alle gevallen tussen de Kolganzen verbleef. De waarnemingen zijn:

25/12/83	1 ex	Matsloot	07-52-32
28/12/83	1 ex	Matsloot	07-52-34
31/01/85	1 ex	Peizer- & Eeldermeden	07-53-31
01/02/85	1 ex	Peizer- & Eeldermeden	07-53-31
04/02/85	1 ex	Matsloot	07-52-13

Figuur 5. Maandelijks presentie van vier soorten ganzen in het Leekstermeergebied in 1972-92, uitgedrukt in het aantal km-hokken waarin de soort werd aangetroffen.

Monthly abundance of four species of geese in the study area in 1972-92, expressed as number of occupied km-squares. Upper left: *Anser brachyrhynchus*, lower left: *A. anser*, upper right: *Branta canadensis* and lower right: *B. leucopsis*.

Sneeuwganzen *Anser caerulescens*

Verleden en status: In de jaren vóór 1980 zijn er in het Leekstermeergebied geen waarnemingen van Sneeuwganzen gedaan. Sinds 1980 is de soort hier twee keer gezien, in beide gevallen één exemplaar.

De waarnemingen uit het gebied, gevoegd bij de gevallen die elders uit Drenthe bekend zijn (van Dijk 1982, Kleine 1992), maken duidelijk dat de status "dwaalgast" voor Drenthe (van Dijk & van Os 1982) vervangen moet worden door "onregelmatige gast".

Voorkomen: Beide waarnemingen passen binnen het in geheel Nederland vastgestelde patroon (SOVON 1987). Door het opvallende uiterlijk van de Sneeuwganzen geven de waarnemingen een reëel beeld van het voorkomen in dit gebied. De waarnemingen zijn:

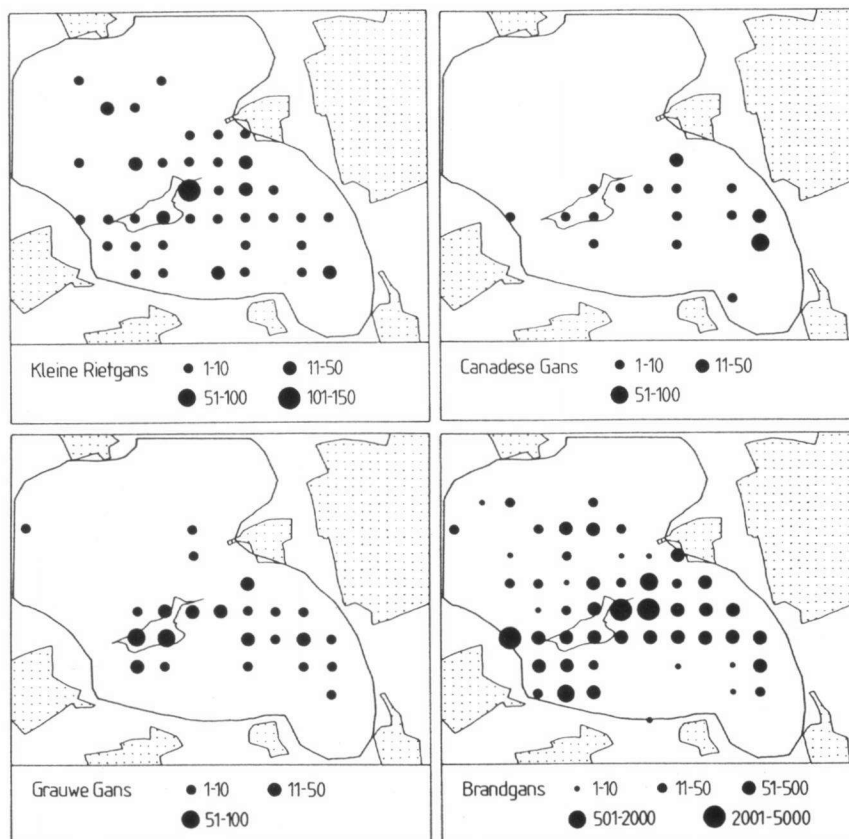
24/01/81 1 ex	Leekstermeer	07-52-xx
15/02/85 1 ad rondvliegend	Leekstermeer	07-52-xx

Canadese Gans *Branta canadensis*

Verleden en status: Canadese ganzen zijn tot 1980 drie keer in het gebied aangetroffen, met een maximum van drie exemplaren op 19 en 20 maart 1979. Sinds 1980 zijn 30 waarnemingen van pleisterende Canadese Ganzen in het Leekstermeergebied gedaan met als maximum aantal 61 exemplaren op 7 februari 1987. Naast vogels die het gebied 's winters bezoeken, worden van tijd tot tijd dieren waargenomen die in min of meer verwilde staat leven. In de loop van de jaren is het steeds moeilijker geworden om deze van echt wilde vogels te onderscheiden, al kan worden aangenomen dat waarnemingen buiten de periode november-maart grotendeels op verwilde dieren betrekking hebben.

De status "onregelmatige gast en toevallige broedvogel" voor Drenthe (van Dijk & van Os 1982) dient, ook gelet op informatie uit de rest van de provincie (van Dijk 1985, VWG De Koperwiek 1988, Kleine 1992), te worden vervangen door "wintergast in zeer klein tot klein aantal en (vermoedelijk) zeer schaarse broedvogel".

Seizoenspatroon: Het wintervoorkomen van de Canadese Gans (figuur 4) laat een grillig verloop zien. Dit is het gevolg van het invasie-achtige karakter waarmee deze soort in strenge winters naar ons land trekt (SOVON 1987). Afhankelijk van het moment waarop de winter de Canadese Ganzen uit hun vaste overwinteringsgebied verdrijft, worden de maximale aantallen in Nederland telkens op een ander moment gemeld. Buiten de periode november-maart zijn in het gebied één tot zes Canadese Ganzen gezien in mei en oktober.

Figuur 6. Winterverspreiding van vier soorten ganzen in het Leekstermeergebied in 1972-92, uitgedrukt in maximaantal per km-hok.

Maxima per km-square of four species of geese in the study area in 1972-92. Upper left: *Anser brachyrhynchus*, lower left: *A. anser*, upper right: *Branta canadensis* and lower right: *B. leucopsis*.

Verspreiding: In januari en februari zijn Canadese Ganzen in vijf km-hokken waargenomen en bereiken daarmee in deze maanden hun grootste verspreiding in het Leekstermeergebied (figuur 5). Of het ontbreken van deze soort in het noordelijke deel van het onderzoeksgebied (figuur 6) op toeval berust, valt door het beperkte aantal gegevens niet te zeggen. Het verspreidingsbeeld past echter vrijwel binnen dat van de Grauwe Gans, een in ecologisch opzicht tamelijk verwante soort.

Groepsgrootte: De gemiddelde groepsgrootte van 33 groepen Canadese Ganzen in het Leekstermeergebied is 7.8 exemplaren ($SD=12.7$). Veel groepen zijn kleiner dan dit gemiddelde: 61% van de groepen bestond uit 1-5 ex., 30% uit 6-10 ex., 6% uit 11-50 ex., en 3% van de groepen uit 51-100 ex. De grootste groep telde 61 vogels. Afgezien van deze laatste groep komt de groepsgrootte goed overeen met wat er reeds uit Drenthe bekend was (van Dijk & van Os 1982).

Bijzonderheden: Op 27 januari 1992 werd in een groep Brandganzen een bastaard Brandgans x Canadese Gans waargenomen.

Op 28 mei 1979 is in een houtsingel bij Leutingewolde een paartje Canadese Ganzen waargenomen met een nest waarin vier eieren lagen. Dit paar was vanaf 13 april geregeld op deze plaats gezien.

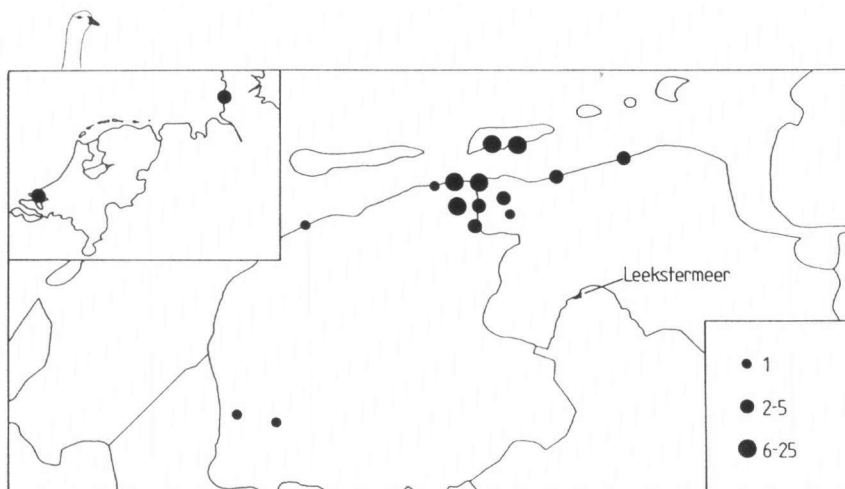
Brandgans *Branta leucopsis*

Verleden en status: Tot 1980 zijn er uit het gebied tien waarnemingen van Brandganzen bekend, met een maximum van 200 exemplaren in maart 1979. Vanaf 1980 is deze soort iedere winter in het gebied gezien (in totaal 437 waarnemingen), met een maximum van ruim 4300 exemplaren op 26 januari 1992. De Drentse status "doortrekker en wintergast in klein aantal" (van Dijk & van Os 1982), dient te worden vervangen door "doortrekker en wintergast in vrij groot tot groot aantal".

Seizoenspatroon: Afgezien van een dip rond het midden van januari toont het aantalsverloop van de Brandganzen in het Leekstermeergebied een geleidelijke toename van november tot januari, gevolgd door een iets snellere afname in februari en maart (figuur 4). Van jaar op jaar zijn er grote verschillen (Niezen & Venema 1983, Venema 1989b). Het aantalsverloop bij het Leekstermeer komt goed overeen met de presentie in Nederland (SOVON 1987) maar wijkt af van Drentse gegevens uit 1970-80 (van Dijk & van Os 1982). Uit Drenthe was een aantalspiek bekend in februari en niet in januari. Pleisterende Brandganzen zijn buiten de periode november-maart incidenteel waargenomen in de tweede helft van oktober, met een maximum van drie exemplaren.

Verspreiding: De presentie van Brandganzen per km-hok (figuur 5) volgt in het Leekstermeergebied globaal hetzelfde patroon als het aantalsverloop. Van de "bijzondere" soorten kent de Brandgans de meest uitgebreide verspreiding in het gebied (figuur 6). De dieren concentreren zich zowel in het begin als aan het eind van het seizoen nabij het Leekstermeer en zwermen in de tussenliggende maanden uit over een veel groter gebied.

Groepsgrootte: De gemiddelde grootte van 380 groepen Brandganzen in het gebied bedroeg 82.8 exemplaren ($SD=284.6$). Dit gemiddelde cijfer is hoger dan de dagelijkse praktijk. Groepen van 1-10 ex. (44% van alle groepen) zijn veel meer gezien dan groepen van 11-50 ex. (27%), 51-500 ex. (25%), 501-2000 ex. (3%) en 2001-5000 ex. (1%). De grootste groep Brandganzen in het Leekstermeergebied telde 4300 exemplaren. Met het toenemende gebruik van het gebied door pleisterende Brandganzen is de verdeling van de groepsgrootte vergeleken met oudere Drentse gegevens (van Dijk & van Os 1982) verschoven ten gunste van grotere groepen.

Figuur 7. Brandgans, aantal waarnemingen per locatie buiten het Leekstermeergebied van vogels met kleurringen die tevens in het Leekstermeergebied zijn gezien. Per individu is niet meer dan één waarneming per locatie opgenomen.

Number of observations of colour-ringed Barnacle geese which were also located in the study area (only one observation per individual).

Bijzonderheden: Op 16 februari en 3 maart 1991 is tussen de Kol- en Brandganzen een bastaard Brandgans x Kolgans waargenomen en op 27 januari 1992 werd een bastaard Brandgans x Canadese Gans gezien in een grote groep Brandganzen.

Vanaf 1986 zijn er in totaal 40 Brandganzen met kleurringen in het Leekstermeergebied waargenomen. Op 25 november 1989 is een op Spitsbergen gekleurde vogel gezien maar veruit de meeste afgelezen ringen betroffen op Lausholmar bij Gotland (Zweden) geringde vogels. Drie kleurringen waren in Friesland omgelegd. Uit aflezingen van de ook in het Leekstermeergebied waargenomen Brandganzen blijkt dat veel van deze dieren in het begin van de winter pleisteren in de Bandpolder bij Anjum, de Anjumerkolken en op Schiermonnikoog. Later in het seizoen pendelen vogels heen en weer tussen deze gebieden, de polders aan de Groninger kust en het Leekstermeer (figuur 7). Een vogel die op 27 december 1991 op Schiermonnikoog is gezien werd al de volgende dag in het Leekstermeergebied waargenomen. Slechts enkele ringen zijn ook buiten Noord-Nederland afgelezen, namelijk in het Haringvliet en in Schleswig-Holstein (Duitsland).

Rotgans *Branta bernicla*

Verleden en status: In de periode tot 1980 is de Rotgans één keer in het gebied aangetroffen, en wel een juveniel exemplaar op 19 oktober 1975. Afgezien van de melding van een in het gebied uitgezette, niet-vliegvaardige, vogel in maart 1981 is de Rotgans vanaf 1980 in totaal 16 keer in het gebied gezien. Bijna alle meldingen betroffen één exemplaar, gewoonlijk foeragerend tussen Kolganzen. De Drentse status voor deze relatief onop-

vallende bijzonderheid is "onregelmatige gast" (van Dijk & van Os 1982). De waarnemingen uit het Leekstermeergebied doen vermoeden dat dit nog steeds geldt, al is er inmiddels wellicht sprake van "wintergast in zeer klein aantal".

Voorkomen: Pleisterende Rotganzen zijn in het Leekstermeergebied waargenomen tussen 15 oktober en 19 maart. Deze periode valt binnen het reeds bekende tijdvak waarin deze soort in Drenthe is aangetroffen (van Dijk & van Os 1982). Een aantal waarnemingen heeft waarschijnlijk betrekking op hetzelfde individu. Dit lijkt het geval met de meldingen van 25/12/83 en 2/1/84; de waarnemingen van 26 januari t/m 19 maart 1986; de waarnemingen van 27/12/90 en 3/1/91; en misschien ook de dieren die op 15 oktober en 27 december 1989 zijn gezien.

De waarnemingen uit het Leekstermeergebied zijn:

19/10/75 1 juv	Leekstermeer	07-52-xx
16/03/81 1 ex	Leekstermeer	07-52-xx
25/12/83 1 ad	Lettelberter Petten	07-52-11
02/01/84 1 ex	Hoogheem	07-42-53
10/02/85 1 ad	polder Roderwolde	07-52-33
26/01/86 1 ex	Lettelberter Petten	07-51-35
03/02/86 1 ex	de Bolmert	07-51-55
13/03/86 1 ad	Peizer- & Eeldermeden	07-53-21
19/03/86 1 ad	Peizer- & Eeldermeden	07-53-42
19/03/86 1 ex	Matsloot	07-52-22
07/02/87 1 ad	Matsloot	07-52-xx
15/10/89 1 ex	Leekstermeer	07-52-21
27/12/89 1 ad	Matsloot	07-52-22
.././90 2 ex	Matsloot	07-52-32
27/12/90 1 ad	Enumatil	07-41-xx
02/01/91 1 ex	de Bolmert	07-51-44
03/01/91 1 ad	Matsloot	07-52-22
10/11/91 1 ad	Lettelberter Petten	07-51-35

Roodhalsgans *Branta ruficollis*

Verleden en status: Uit de periode van vóór 1980 zijn er geen waarnemingen van Roodhalsganzen uit het Leekstermeergebied bekend. Sinds 1980 is deze soort 15 keer in het gebied aangetroffen, met een maximum van vier exemplaren op 6 en 7 februari 1982. De status "dwaalgast" voor Drenthe (van Dijk & van Os 1982) is voor de Roodhalsgans niet meer van toepassing en dient te worden vervangen door "onregelmatige gast". Gelet op waarnemingen uit andere delen van Drenthe (VWG De Koperwiek 1988, Ganzenwerkgroep Nederland/België 1990) verdient deze soort misschien het predikaat "wintergast in zeer klein aantal".

Voorkomen: Roodhalsganzen zijn 's winters tussen 9 december en 13 maart in het gebied aangetroffen. Deze periode valt binnen de normale presentie van deze soort in Nederland (SOVON 1987). Vergeleken met het aantalsverloop van de Roodhalsgans in Groningen (van den Brink et al. 1992) is het aantal waarnemingen in december relatief groot. Dit valt deels terug te voeren op het herhaald waarnemen van hetzelfde individu. De waarnemingen die waarschijnlijk op dezelfde dieren betrekking hebben zijn: 6 en 7 februari 1982; 9 t/m 19 december 1989; 13 en 15 december 1991. De vogel van 25 december 1991 betrof zeker niet het exemplaar van de twee waarnemingen eerder in deze maand.

De waarnemingen zijn:

31/01/82 1 ex	Matsloot	07-52-xx
06/02/82 4 ex	Matsloot	07-52-22
07/02/82 4 ex	Matsloot	07-52-22
02/01/85 1 ad	Matsloot	07-52-22
07/03/86 1 ad	Matsloot	07-52-23
13/03/86 2 ad	Peizer- & Eldermaden	07-53-41
18/01/89 1 ad	Matsloot	07-52-22
09/12/89 1 ad	Matsloot	07-52-xx
10/12/89 1 ad	Matsloot	07-52-13
15/12/89 1 ad	Matsloot	07-52-22
19/12/89 1 ex	Matsloot	07-52-23
30/12/90 1 ex	Matsloot	07-52-xx
13/12/91 1 ad	Lettelberter Petten	07-52-11
15/12/91 1 ad	Polder Lagemeeden	07-42-41
25/12/91 1 ad	Matsloot	07-52-23

Magelhaengans *Chloephaga picta*

Verleden en status: Deze van origine Zuidamerikaanse vogelsoort is vóór 1980 niet in het Leekstermeergebied waargenomen. Pas recent werd de Magelhaengans hier voor het eerst gezien. Deze soort wordt door Van Dijk & van Os (1982) nog niet voor Drenthe genoemd en er is slechts één andere waarneming uit de provincie bekend: 13 maart 1982, 1 exemplaar bij Zandgat Veeningen (van Dijk 1982). De status "dwaalgast" lijkt gepast.

Voorkomen: Waarnemingen van Magelhaengansen hebben zonder twijfel betrekking op uit gevangenschap ontsnapte dieren. Plaatselijk (bijvoorbeeld op Schiermonnikoog) lijkt deze soort zich goed te kunnen handhaven. Of de Magelhaengans ooit het succesverhaal van de Nijlgans in Drenthe (Venema 1992) zal evenaren, moet de toekomst leren.

De waarneming uit het Leekstermeergebied is:

12/06/92 1 ♀ bij 2 Nijlgansen	Peizer- & Eldermaden	07-53-51
-------------------------------	----------------------	----------

Discussie

Het Leekstermeergebied heeft sinds het begin van de jaren zeventig als ganzenpleisterplaats een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt, met jaarlijks toenemende aantallen van vooral Kolganzen (Niezen & Venema 1983, Venema 1989b). Andere soorten zijn in het zog van de Kolganzen meegetrokken en zijn in het Leekstermeergebied, naar Drentse begrippen, algemene wintergasten geworden. Zonder de aanwezigheid van grote aantallen Kolganzen zouden Kleine Rietgans, Dwerggans, Indische Gans, Sneeuwvangs, Brandgans, Rotgans en Roodhalsgans niet of nauwelijks in het gebied voorkomen. Vooral de Brandgans lijkt in de voetsporen van de Kolgans te treden en het gras uit het Leekstermeergebied een vaste plaats op de menukaart te hebben gegeven. Door concurrentie met Kolganzen heeft de van oudsher in het gebied pleisterende Taigarietgans *Anser fabalis fabalis* het moeilijker gekregen (Venema 1989a). Omdat Brandganzen goed zijn aangepast aan het eten van een korte vegetatie kunnen ze ook op percelen die Kolganzen reeds hebben begraasd nog aan de kost te komen (Niezen & Venema 1983). De aanwezigheid van tienduizenden Kolganzen lijkt daarom voor de Brandganzen voorlopig geen belemmerende

factor om in het Leekstermeergebied te pleisteren. Welke rol het nachtelijk veldbezoek van vele duizenden Smienten *Anas penelope* speelt in het ecologische netwerk van de gevleugelde grazers in dit gebied is momenteel nog in onderzoek. Dat er door alle ganzen en eenden een flinke hap naar binnen wordt gewerkt moge duidelijk zijn.

Het Leekstermeergebied is als pleisterplaats voor Kol-, Riet-, en Brandganzen van internationaal belang. De aanwezigheid van de andere soorten is avifaunistisch boeiend, maar zet voor de populaties van die soorten geen zoden aan de dijk. Om het gebied als ganzenpleisterplaats te behouden moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan.

Voedsel, water en rust vormen voor overwinterende ganzen de belangrijkste ingrediënten waaraan een pleisterplaats moet voldoen. De toekomstplannen voor het Leekstermeergebied zijn gericht op natuurbehoud. Tot zover is er niets aan de hand. De concrete doelstellingen gaan echter vooral uit van het behouden en ontwikkelen van botanische waarden en weidevogels. Dit impliceert met betrekking tot de ganzen een conflict, want verschrallen van graslanden ten behoeve van een botanisch/weidevogel beheer betekent minder voedsel voor de ganzen. De eerste gevolgen van het verschrallen op SBB-terreinen zijn al een aantal jaren zichtbaar. Zo lijkt het aantal overwinterende (Kol-)ganzen zich de laatste jaren te stabiliseren of zelfs iets terug te lopen. Tevens blijkt het foerageergebied meer naar het noorden te verschuiven omdat daar nog veel "gewone" boeren werken. Voor de ganzen zijn hoogproductieve graslanden interessanter dan botanisch belangwekkende schraallandjes. Er sluimert een potentieel conflict met boeren als natuurbeschermingsorganisaties de ganzen door middel van verschralling naar het grasland van de buren sturen om hun kostje bijeen te scharrelen. Vanuit het internationale belang van het Leekstermeergebied als ganzenpleisterplaats dient daarom te worden gepleit voor het behoud van een redelijke oppervlakte voedselrijk grasland op niet-verstoringsgevoelige locaties. Door de landbouw in Roden-Norg is in 1993 een WAD-voorstel afgewezen waarin gepleit werd voor relatienota-beheersgebied ten behoeve van ganzenopvang. Daarmee heeft de landbouw de kans op een financiële tegemoetkoming laten liggen. Helaas, want het was volgens de WAD gunstig geweest voor de ganzen en de boeren.

Dankwoord

Veel waarnemingen voor dit artikel zijn aangesleept door een groot aantal vogelaars die ten behoeve van het ganzenonderzoek in het Leekstermeergebied weer en wind trotseerden. Voor hun namen wordt verwezen naar Niezen & Venema (1983) en Venema (1989b). Met dank aan allen!

Summary: Rare and scarce geese in the area of Leekstermeer in 1972-1992

In addition to earlier articles on the occurrence of common geese and Egyptian Goose in the grasslands of the Leekstermeer area in North-Drenthe, this article gives a detailed description of the rarer geese species. Distribution in the study area, (long-term changes in) abundance, seasonal pattern and flock size are dealt with (see figures and tables). A conflict between nature conservation and geese is possible in the future, because botanical values are prevalent in the Leekstermeer area. This may result in the conversion of highly productive grassland into poor grassland; the latter is unfavourable for geese.

Literatuur

- van den Brink H., Furda J., van Klinken J. & van Scharenburg K. 1992. Vogelatlas van Groningen. Avifauna Groningen, Groningen.
- van Dijk A.J. 1982. Ganzenwaarnemingen in Drenthe in de winter 1981/1982. Verslag Werkgroep Avifauna Drenthe, Assen.
- van Dijk A.J. & van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Ganzenwerkgroep Nederland/België 1990. Ganzentellingen in Nederland en België in 1987/88. Limosa 63: 71-79.
- Kleine J. 1992. Fauna-inventarisatie Dwingelderveld 1991. Rapport, Dwingeloo.
- Niezen J. & Venema P. 1983. Ganzen in het Leekstermeergebied. Rapport, Peize/Roden.
- Sikkema C.P. 1974. De polder Matsloot-Roderwolde als pleisterplaats voor wilde ganzen. Verslag, Groningen.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem.
- Venema P. 1989a. De Rietgans *Anser fabalis* in het Leekstermeergebied. Drentse Vogels 2/3: 75-85.
- Venema P. 1989b. Ganzen in het Leekstermeergebied, overwintering en trek. verslag 2. Rapport, Peize.
- Venema P. 1992. De Nijlgans *Alopochen aegyptiacus* in Drenthe 1980-91. Drentse Vogels 5: 3-11.
- VWG "De Koperwiek" 1988. Diependal Inventarisatie 1988. Rapport, Assen.

Adres: Poelakkers 1,
9321 EW Peize

